

PROCEEDINGS BOOK OF

International Symposium on Language and Communication:
Research Trends and Challenges (ISLC)

10th-13th June 2012

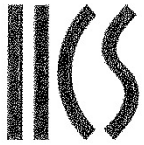
Uluslararası Dil ve İletişim Sempozyumu:
Araştırma Eğilimleri ve Güçlükler

10-13 Haziran 2012

İzmir University

Gürsel Aksel Boulevard

No: 14 Uckuyular İzmir 35290 TURKEY

Institute of
Language and
Communication
Studies

Copyright © 2012 remains with the author/owner(s).

Proceedings of the ISLC-2012.

Held in İzmir, 10th-13th June 2012

Printing by: Mega Press, Erzurum.

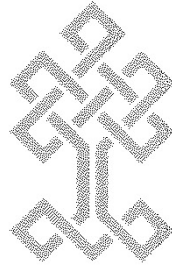
ISBN 978-605-86867-0-0

All rights reserved.

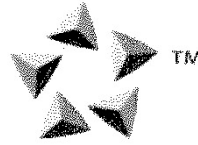
Hosted by

Sponsored by

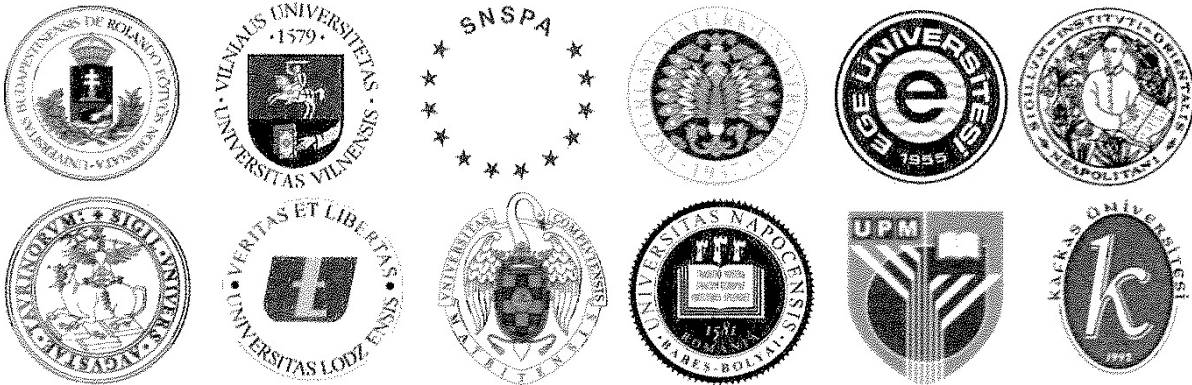
STAR ALLIANCE
THE WAY THE EARTH CONNECTS

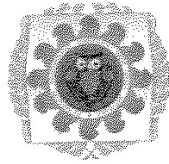

Setur **bilkom**

The Organising Committee gratefully acknowledge the support from the following Supporting Participants:

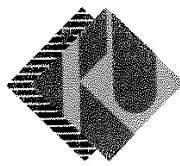

ALMA MATER STUDIORUM
UNIVERSITA DI BOLOGNA

TALLINN UNIVERSITY

UNIVERSITY OF MALTA
L-Università ta' Malta

UNIVERSITY OF
ALBERTA

MARQUETTE
UNIVERSITY

LANCASTER
UNIVERSITY

IPSantarém
INSTITUTO POLITÉCNICO DE SANTARÉM

NIAGARA
UNIVERSITY

UNIVERSITI
TEKNOLOGI
MARA

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
DEL MOLISE

國立中興大學
National Chung Hsing University

UNIVERSITATEA
DIN BUCUREȘTI

USM
UNIVERSITI SAINS MALAYSIA

UNIVERSITÉ
PARIS-EST CRÉTEIL
VAL DE MARNE

LONDON
metropolitan
university

USQ
UNIVERSITY
OF SOUTHERN
QUEENSLAND

THE UNIVERSITY
OF AUCKLAND

NOTTINGHAM
TRENT UNIVERSITY

Committees

Symposium President

Ugur Yavuz, Atatürk University, Turkey

Honorary President

Kayhan Erciyeş, İzmir University, Turkey

Executive Committee

Ali Farazmand, Florida Atlantic University, USA

Arif Sarıçoban, Hacettepe University, Turkey

Eszter Cecilia HAJDICS-SZÜCS, Kaposvár University, Hungary

F. Hülya Özcan, Anadolu University, Turkey

Hacer Hande Uysal, Gazi University, Turkey

Gülnur Erciyeş, İzmir University, Turkey

Iryna Mygovych, Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine

Jinyan Huang, Niagara University, USA

M.Emin Özcan, Ankara University, Turkey

Mohammad Yousuf, University of Oklahoma, USA

Nijole Brazeniene, Vilnius University, Lithuania

Oğuz Adanır, Dokuz Eylül University, Turkey

Rebeca Soler Costa, University of Zaragoza, Spain

Uğur Yavuz, Atatürk University, Turkey

Programme Committee

Turgay Han, Kafkas University, Turkey

Uğur Bakan, Ege University, Turkey

Organization Committee

Asiye Burgucu, Kafkas University, Turkey

Aslı Erciyeş, Ege University, Turkey

Catherine Akça, Kafkas University, Turkey

Doğan Saltaş, Karadeniz Technical University, Turkey

Feridun Nizam, Ege University, Turkey

Fikret Tosun, Dokuz Eylül University, Turkey

Harun Karaca, Kafkas University, Turkey

Hüseyin Efe, Artvin Çoruh University, Turkey

Muzaffer Barın, Atatürk University, Turkey

Özgür Şahan, Erzincan University, Turkey

Scientific Advisory Committee

- Ahmet Beşe, Atatürk University, Turkey
Ahmet Çiftci, Gazi University, Turkey
Ahmad Faisal Mohamed Fiah, Universiti Teknologi Mara, Malaysia
Ana Luísa Mateus Oliveira Chança Torres, Polytechnic Institute of Santarém, Portugal
Andrea Bencéné Fekete, University of Kaposvár, Hungary
Ákos Farkas, Eötvös Loránd University, Hungary
Alain Montandon, Blaise Pascal University, France
Ali Farazmand, Florida Atlantic University, USA
Ali Güneş, Karabük Üniversitesi, Turkey
Arif Sarıçoban, Hacettepe University, Turkey
Barry Turner, Nottingham Trent University, UK
Cécile Vilvandre De Sousa, University of Castilla-La Mancha, Spain
Chen-Li Yao, Ching Yun University, Taiwan
Ching-fen Hsu, Huaan University, Taiwan
Christiane Binet-Montandon, University Paris-Est Créteil Val de Marne, France
Chu-chueh Cheng, National Chung Hsing University, Taiwan
Cristina Maria Junceiro Novo, Polytechnic Institute of Santarém, Portugal
Cüneyt Özata, Ordu University, Turkey
Darwis Khudori, University of Le Havre, France
Delia Chiaro, University of Bologna, Italy
Elena Abrudan, Babes-Bolyai University, Romania
Elisaveta Georgieva Kostova, Complutense University of Madrid, Spain
Erdinç Parlak, Atatürk University, Turkey
Eric Agbessi, Blaise Pascal University, France
Eric Dacheux, Blaise Pascal University, France
Ewa Waniek-Klimczak, University of Łódź, Poland
Ezhar Tamam, Universiti Putra Malaysia, Malaysia
F. Hülya Özcan, Anadolu University, Turkey
Fikret Arargüç, Atatürk University, Turkey
Frank Bezzina, University of Malta, Malta
Gencer Elkılıç, Kafkas University, Turkey
Gina Wen-Chun Chen, National Chung-Cheng University, Taiwan
Giuliana Fiorentino, University of Molise, Italy
Göz Kaufmann, University of Freiburg, Germany
Güler Aras, Yıldız Technical University, Turkey
Gülnur Erciyeş, İzmir University, Turkey
Hacer Hande Uysal, Gazi University, Turkey
Hjh Thana Abdullah, Universiti Malaysia Kelantan, Malaysia
Hüseyin Köse, Atatürk University, Turkey
Ion Stavre, SNSPA, Romania
Iryna Mygovych, Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine
İzzettin Kök, İzmir University, Turkey
Jason Brown, University of Auckland, New Zealand
Jean-Jacques Thibon, Blaise Pascal University, France
Jinyan Huang, Niagara University, USA
Joanna Nijakowska, University of Łódź, Poland
Johanna Monti, University of Naples-L'Orientale, Italy

Karey Harrison, University of Southern Queensland, Australia
Kemal Özmen, Hacettepe University, Turkey
Lawrence Soley, Marquette University, USA
Luis-Miguel Cañada, University of Castilla-La Mancha, Spain
Lubna Abid Ali, Quaid-i-Azam University, Pakistan
Massimo Leone, University of Torino, Italy
M.Emin Özcan, Ankara University, Turkey
Mehmet Demirezen, Hacettepe University, Turkey
Mehmet Takkaç, Atatürk University, Turkey
MohdSukki Othman, Universiti Putra Malaysia, Malaysia
Mustafa Kol, Kafkas University, Turkey
Mustafa Özdemir, Kafkas University, Turkey
Nazife Aydınoglu, İzmir University, Turkey
Nguyen Luong Ngoc, Universiti Malaysia Kelantan, Malaysia
Nijole Brazeniene, Vilnius University, Lithuania
Normahdiah Sheik Said, Universiti Putra Malaysia, Malaysia
Oğuz Adanır, Dokuz Eylül University, Turkey
Onookome Okome, University of Alberta, Canada
Osman Mert, Atatürk University, Turkey
Ömür Ceylan, İstanbul Kültür University, Turkey
Piotr Cap, University of Łódź, Poland
Rachele Antonini, University of Bologna, Italy
Rebeca Soler Costa, University of Zaragoza, Spain
Roger Bromley, Lancaster University, UK
Roma Kriauciuniene, Vilnius University, Lithuania
Roza F. Rokhvadze, Irkutsk State Linguistic University, Russia
Sean D. Williams, Clemson University, USA
Sébastien Rouquette, Blaise Pascal University, France
Selçuk Hünerli, İstanbul Kültür University, Turkey
Tengku Sepora Tengku Mahadi, Universiti Sains Malaysia, Malaysia
Tetiana Stepykina, Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine
Tiiu Tammemäe, Tallinn University, Estonia
Tözün Issa, London Metropolitan University, UK
Turgut Göğebakan, Atatürk University, Turkey
Uğur Yavuz, Atatürk University, Turkey
Urea Roxana, Bucharest University, Romania
Vijayaletchumy Subramaniam, Universiti Putra Malaysia, Malaysia
Yohan Kurniawan, Universiti Malaysia Kelantan, Malaysia
Zafer Parlak, İzmir University, Turkey

*Sort alphabetically.

Türkçede Kant Çevirileri: Terminolojik Problemlere Bazı Çözüm Önerileri

Ümit Öztürk

Uludağ Üniversitesi Felsefe Bölümü, Bursa, Türkiye, u.rzg.ozturk@gmail.com

Özet: Kültürlerarası diyalog ve etkileşim gereksiniminin daha önce hiç olmadığı kadar yoğun bir biçimde hissedildiği günümüzde, özellikle farklı kültürlerle kurulacak ilişkilerde sağlam temellere dayalı bir alımlamanın oluşması için dil bilincinin gelişmesi/geliştirilmesi vazgeçilmez önemdedir. Zira kuşatıcı olarak ele alındığında gerek bilimsel gerekse de genel anlamda kültürlerarası her alışveriş bir *dil* alışverişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yine de, farklı kültürlerin mensupları birbirlerini kendi *dilleri* üzerinden, bir kültür diğerini kendi *dilinin* içinde ve kendi *dilinin* sınırları çerçevesinde kavramaktadır. Bu kavrayış yerli yerince tesis edilemediği zaman ise, farklı kültürlerin birbirlerini anlaması, sağlıklı ve bütünlüklü olarak değerlendirmesi, giderek birbirlerinin bilimsel, sanatsal, kısaca tüm kültürel gelişmelerinden yararlanmalarının yaygınlık kazanması mümkün olmamakta, bu nedenle de bir yandan temelleri iyi atılmış bir diyalogun ve etkileşimin önü kesilmekte, diğer yandan farklı kültürel zenginliklerden oluşan insanlığın ortak mirasının paylaşılmasında kimi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği üzere, belirtilen türde bir alışverişin gerçekleşmesinde çeviri çalışmalarının önemi büyüktür. Dahası, tarih boyunca toplumların “aydınlanma” hareketleriyle çeviri etkinlikleri arasında son derece yakın bir ilişki olmuş, bir kültürde dilsel çalışmaların yoğunlaşması, o kültürdeki canlanmayı, bilimsel ve sanatsal üretimdeki artışı da beraberinde getirmiştir.

Şimdi, ülkemizdeki felsefe çalışmaları açısından söz konusu olguya bakıldığında, son derece yoğun bir çeviri etkinliğinin yaşandığı, ancak bir çevirinin zeminini oluşturması gereken terim/kavram çalışmalarının ihmal edildiği; bunun sonucu olarak da Batı Felsefesi ile ilgili Türkçe felsefe terminolojisinde kavram kargaşası oluşturacak kadar bir çeşitlilik bulunduğu tespit edilebilmektedir. Bu durum ise, bir taraftan felsefi/akademik iletişim ve etkileşimin gelişmesine ket vurmakta, diğer taraftan da eğitim-öğretim hayatına yansiyarak özellikle doktora düzeyinde verimli çalışmaların önünü kesmektedir.

Bu çalışmada, sözü edilen olgu, modern Batı Felsefesinin en önemli düşünürlerinden Immanuel Kant’ın Türkçeye yapılan çevirilerindeki terminolojik çeşitlilik üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla, ilk olarak, Kant felsefesinin zeminini oluşturan temel terimlere ilişkin Türkçede yaşanmakta olan problemler ana hatlarında gösterilmeye çalışılacak; ikinci olarak ise, dökümü yapılan ve sınıflandırılan problemlerin olanaklı çözüm yolları örnek bir kavram çözümlemesi üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Felsefe Terminolojisi, Türkiye’de Kant Çalışmaları, Kant Terminolojisi.*

1. Giriş

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, birçok alanda olduğu gibi “dil” alanında da ülkemizde radikal bir devrim yaşanmıştır. Bununla birlikte, Cumhuriyet öncesini de kapsayacak şekilde 1900'lü yıllardan bu yana bakıldığında görülmektedir ki, özellikle Batı kaynaklı bilim/felsefe terimlerinin dilimizde karşılanmasındaki temel problemler henüz çözülebilmemiş değildir. Bu mesele, Batı felsefesinden yapılan çeviriler terminolojik yönden incelendiğinde daha da belirginleşmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde görülmektedir ki, ülkemizde felsefe çevirilerindeki ana sorunlar, dilsel ve kavramsal (felsefi) olmak üzere iki boyutludur.

Bu metin, ilgili problemleri, modern felsefenin en önemli filozoflarından biri olan Immanuel Kant'ın “eleştirel felsefe”indeki temel terminolojik çerçevenin Türkçedeki karşılıklarıyla ilgili olarak yaşanmakta olan sıkıntı üzerinden örnekleme yoluna giderek, Kant bağlamında olmak üzere, ilgili terminolojik güçlükleri ana hatlarında saptamak ve bu güçlüklerin aşılmasında yol gösterici olabilecek bir tartışma tesis etmek hedefindedir.

Şimdi, söz konusu tartışmaya zemin hazırlamak için, biri betimsel diğeri eleştirel iki öncü bölüm hazırlanmıştır. Yalnızca betimsel olan “Seçilmiş Terimler” başlıklı ilk bölümde, Kant'ın eleştirel yaklaşımının esasını kuran “teorik” felsefesine ait iki temel metinden örnek terimler Türkçe karşılıklarıyla birlikte verilmiştir. Sözü edilen metinler, (hem tümü hem de ayrıca bazı bölümleri) Türkçeye çevrilmiş olan *Kritik der reinen Vernunft* [“KRV”] ile “KRV”nin açıklayıcı bir özeti olma savındaki *Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, die als Wissenschaft wird auftreten können* [“Prolegomena”] metinleridir. Bununla birlikte, gerekli görülen durumlarda inceleme yalnızca bu çeviriler ile sınırlı tutulmamış, Kant çevirilerindeki karşılıklar açısından farklılık barındıran ikincil Türkçe literatüre de başvurulmuştur. Böylelikle, ilk Kant çevirisinin yapıldığı 1935 yılından itibaren, Türkçedeki Kant terminolojisinin tarihsel seyrine dair de bir panorama sunulmak istenmiştir.¹ Yalnızca analitik bir döküm olan bu serimlemeden sonra, eleştirel bir irdeleme olan ikinci öncü bölüm “Terimler ve Problemler” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Kant terminolojisinin Türkçede karşılanmasında yaşanan problemler dil ve felsefe açısından tasnif edilerek ele alınmaktadır. Son olarak, bu iki bölümü takip eden “Tartışma” bölümünde ise, örnek bir kavram çözümlemesi üzerinden, daha önce ele alınan problemlerin hangi zeminde giderilebileceği araştırılmaktadır.²

¹ Bu bölümde, bir terimin Türkçe literatürdeki karşılığı sunulurken, Almanca kaynak terim verildikten sonra, ilkin “KRV”nin Türkçe çevirilerinde, daha sonra ise “Prolegomena”nın Türkçe çevirisinde yer alan karşılıklar sunulmuştur. Kaynak terimler alfabetik olarak sıralanmış; hedef terimler ise, kaynak terimlerden sonra, hedef terimlerin yer aldığı Türkçe çevirinin basım yılına göre verilmiştir.

² Çalışma kapsamında kullanılan kısaltmalar, “Referanslar” bölümünde, ilgili kaynakların sonuna köşeli parantezler eklemek suretiyle belirtilmiştir. Kant'ın çalışmaları ile ilgili kullanılan kısaltmalar ise metin içerisinde verilmiş; bu metinlere referans verilirken, “Akademieausgabe von Immanuel Kants Gesammelten Werken” dikkate alınmıştır. Bu çerçevede, “KU, 5: 196-198” notasyonu, “KU” ile işaret edilen Kant metninin “Akademieausgabe”de yer alan –sırasıyla– cilt numarasını ve sayfa numarasını gösterir (Ancak, *Kritik der reinen Vernunft* söz konusu olduğunda, Kant çalışmalarında geleneksel olduğu üzere, “Akademieausgabe”nin cilt numarası verilmemiş; iki farklı edisyonu olan bu metnin ilk edisyonu “A”, ikinci edisyonu “B” kısaltması ile gösterilmiştir).

2. Seçilmiş Terimler

- a) “Anschauung”: “sezgi” (E1935, B1984, Y1993, D2010); “seziş” (E1935, B1984); “algı” (T1972, D2010); “görü” (TFK1983, EE1984, B1984); “doğrudan seziş” (B1984); “iç-görü” (B1984); “somut görü” (B1984); “tasavvur” (D2010); “tasavvurgücü” (D2010).
- b) “Apperzeption”: “bilinçli algılama” (TFK1983); “bilinç yetisi” (TFK1983); “tamalgı” (Y1993). “Algılayanın kendini idrâk etmesini temin eden transandantal fiil” (Çitil2002); “algılayanın kendini idrâk etmesi (fili)” (Gözkân2002); “farkına/bilincine varma” (Kovanlıkaya2006); “farkındalık” (Kovanlıkaya2006); “idrâk” (Df2010).
- c) “Apprehension”: “ayrimsama” (Y1993); “tamalgı” (Y1993). “Kavrama” (Türkyılmaz 2004); “edinme” (Kovanlıkaya2009); “fehim” (Df2010).
- ç) “Deduktion”: “tahlil” (E1935); “türetim” (TFK1983); “dedüksiyon” (EE1984); “çıkarsama” (Y1993). “Tümdengeliş” (Df2010)
- d) “Einbildungskraft”: “muhayyile” (E1935. Çitil2002, Kovanlıkaya2006); “hayalgücü” (TFK1983, Gözkân2002); “imgelem” (B1984, Y1993); “imajinasyon” (B1984).
- e) “Empirisch”: “ampirik” (E1935); “görgü” (E1935); “empirik” (T1972); “deneysel” (TFK1983, D2010); “görgül” (Y1993).
- f) “Erfahrung”: “tecrübe” (E1935, T1972, D2010); “deney” (S1978, TFK1983, EE1984, D2010); “deneyim” (B1984, Y1993).
- g) “Erscheinung”: “hâdise” (E1935); “fenomen” (T1972, B1984, D2010); “görünüş” (TFK1983, B1984, D2010); “görüngü” (Y1993); “görünürlük” (D2010). “Tezahür” (Çitil2002, Gözkân2002, Kovanlıkaya2006); “beliriş” (Baker2007).
- h) “Gegenstand”: “mevzu” (E1935); “şey” (E1935, T1972); “madde” (E1935); “cisim” (T1972); “nesne” (T1972, TFK1983, B1984, EE1984, Y1993, D2010); “obje” (B1984); “konu” (B1984, Df2010); karşılık (B1984). “Görüşel karşılık” (Gözkân2002, Çitil2002); “mütekâbil” (Kovanlıkaya2006).
- ı) “Gemüt”: “nefs” (E1935); “ruh” (E1935); “zihin” (E1935. Gözkân2002); “ruhsal yapı” (TFK1983); “an” (Y1993); “dimag” (D2010).
- i) “Kritik der reinen Vernunft”: “Saf Aklın Eleştirisi” (T1972, TFK1983); “Katkısız Aklın Eleştirisi” (B1984); “Arı Usun Eleştirisi” (Y1993); “Salt Aklın Eleştirisi” (EE1984, D2010). “Arı Usun İrdelenmesi” (Baç2010).
- j) “Objekt”: “mevzu” (E1935); “şey” (E1935); “obje” (T1972, B1984); “nesne” (TFK1983, Y1993, D2010); “konu” (B1984, D2010).
- k) “Raum”: “mekân” (E1935, B1984, D2010); “uzam” (T1972, TFK1983, B1984); “uzay” (B1984, Y1993).
- l) “Realität”: “gerçeklik” (TFK1983); “olgusalılık” (Y1993). “Nesnellik” (Da2010).
- m) “Sinnlichkeit”: “hassaslık” (E1935); “hislilik” (E1935); “hissetme kabiliyeti” (E1935); “duyu” (T1972); “duyarlık” (T1972, B1984, Y1993, D2010); “duyusalılık” (TF1983); “duyumlanırlık” (D2010). “Hissetme yetisi” (Çitil2002; Kovanlıkaya2006); “hissetme kapasitesi/melekesi” (Yalçın2003).
- n) “Vernunft”: “akıl” (E1935, T1972, TFK1983, EE1984, B1984); “us” (Y1993).

o) “Verstand”: “müdrıke” (E1935, Çıtil2002, Kovanlıkaya2006); “zihin melekesi” (E1935); “anlama gücü” (T1972; D2010); “anlama yetisi” (T1972, TFK1983, EE1984, B1984); “anlık” (B1984); “zihin” (B1984, D2010); “anlak” (Y1993); “kavrama yetisi” (Gözkân2002); “ıdrak kapasitesi/melekesi” (Yalçın2003)

ö) “Vorstellung”: “tasavvur” (E1935, T1972, D2010, Çıtil2002); “tasarım” (TFK1983, B1984, Y1993). “Temsil” (Çıtil2002, Gözkân2002, Kovanlıkaya2006).

3. Terimler ve Problemler

Bir önceki bölümde verilen ve Kant felsefesinin adeta omurgasını oluşturan seçilmiş terimlerin dilimizdeki karşılıklarına bakıldığında, terimlerdeki çok çeşitlilik bir yana, henüz Kant’ın ana eserinin dilimizde anılışında bile bir birlik olmadığı anlaşılmakta; zira “Kritik der reinen Vernunft” başlıklı metin dilimizde, “Saf Aklın Eleştirisi”, “Katkısız Aklın Eleştirisi”, “Arı Usun Eleştirisi”, “Salt Aklın Eleştirisi” ve “Arı Usun İrdelenmesi” olarak anılmaktadır. Bu açıdan, yaklaşık bir asıra yaklaşan tecrübeler ışığında değerlendirildiğinde, dilimizde Kant terminolojisinin tesis edildiğini söylemek mümkün değildir. Bu bölümde, yaşanan terim problemi, ‘aynı terimin farklı çalışmalarda farklı terimlerle’, ‘aynı terimin aynı çalışmada farklı terimlerle’ ve ‘farklı terimlerin aynı çalışmada aynı terimlerle’ karşılandığı durumlar üzerinden, dilsel ve felsefî açılardan örneklerle netleştirilecektir.

İlk olarak, aynı terimin farklı çalışmalarda farklı terimlerle karşılanması husuna Türkçenin tarihsel seyri ve dil açısından bakıldığında, çevirilerde, eski Türkçe kaynaklı sözcüklerin kullanıldığı (örneğin, “töz”), eski Türkçe kaynaklı köklerden türetmeler yapıldığı (örneğin, “anlık”, “anlak”), gündelik Türkçe sözcüklerden terim tesis edildiği (örneğin, “görü”), Osmanlı Türkçesine başvurulduğu (örneğin, “müdrıke”, “zihin melekesi”), eski Türkçe ve Osmanlı Türkçesinden gelen terimlerden birleştirme yoluyla terim üretildiği (örneğin, “tasavvurgücü), Almanca olmayan diğer yabancı dillerden Türkçeye devşirme yoluyla kazandırılan terimlerin kullanıldığı (örneğin, “imgelem”), kimi zaman ise (“fenomen” ve “obje” örneklerinde olduğu gibi) kaynak dildeki Latince ve Yunanca terimlerin Türkçe söyleyişle yazımlarının tercih edildiği görülmektedir. Kaynak dildeki bir terimin farklı çevirilerde değişik terimlerle karşılanması ile ilgili bu olgu, bir yandan Türkçe felsefî düşüncenin çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtsa da; diğer yandan, seçilen terimlere ilişkin etimolojik bağlantı (örneğin, “Gegenstand” sözcüğü ile yaygın olarak kullanılan Türkçe karşılık “nesne” sözcüğü arasında etimolojik bir paralellik yoktur),¹ terim türetme yolları (örneğin, “Verstand” karşılığı olarak kullanılan “anlık” ve “anlak” sözcükleri, semantik olarak eşdeğerdir)² ve kaynak bir terimin kavramsal içeriğini hedef dilde oluşturup oluşturamama (örneğin, “Apperzeption” terimi için “Y1993” ile işaret edilen çeviride kullanılan “tamalgı” terimi, kaynak dildeki terimi kavramsal olarak çarpıtmaktadır)³ ile ilgili problemleri de gün ışığına çıkarmaktadır.

¹ Bu soruna bir çözüm olarak, 2000’li yıllarda yapılan bazı çalışmalarda, “Gegenstand” için “görüşel karşılık” (Gözkân2002, Çıtil2002) ve “mütekâbil” (Kovanlıkaya2006) sözcükleri önerilmektedir. Ayrıca, Kant hakkındaki bir Heidegger metnini Türkçeye kazandıran Aktok, çevirisinde genelde “nesne” sözcüğünü kullansa da, kimi pasajlarda “karşıda-duran” terimini tercih etmektedir (Aktok2010).

² Her iki sözcük de, eski Türkçedeki “an(g)” kökünden ancak farklı eklerle türetilmiştir.

³ Kant’a göre “Apperzeption”, “Seele”nin üç temel “Vermögen”inden biridir ve genel olarak “Bewußtsein”in mümkün kılıcısıdır (KRV, A 94). Ancak “algı” (Latince: “perceptio” & Almanca: “Wahrnehmung”, “Perzeption”), bir “Vorstellung” (Latince: “repraesentatio”) türüdür ve Kant tarafından “Vorstellung mit

Bir ve aynı terimin, aynı çalışmada farklı terimlerle karşılanması olgusuna bakıldığında ise, kimi zaman felsefi değil, yalnızca dilsel bir tutarsızlığın bulunduğu, ancak metnin anlaşılmasının ilgili seçimlerden –genelde– etkilenmediği görülmektedir (örneğin, “Verstand” terimi için “T1972” ile işaret edilen çeviride değişmeli olarak “anlama gücü” ve “anlama yetisi” terimleri kullanılmaktadır). Bununla birlikte, hedef dilde farklı kavramsal derinliklere sahip olan sözcüklerin bir ve aynı kaynak terimin karşılığı olarak kullanıldığı durumlara da sık rastlanmaktadır ve bu olgu metinde derinleşmeyi önlemekte, yanlış anlamalara kapı aralamaktadır (örneğin, “B1984” ile işaret edilen çeviride, “Raum” terimi için değişmeli olarak “uzay”, “mekan” ve “uzam” terimleri kullanılmaktadır).

Son olarak ise, kaynak dildeki farklı terimlerin aynı çalışma içerisinde aynı terimlerle karşılanması, sözü edilen problemleri farklı bir açıdan derinleştirmektedir. Bu çerçevedeki bir grup problem dilin imkânları ile ilgili olup, sadece Türkçeye özgü değildir. Örneğin, “Ding” ve “Sache” terimleri Türkçede “şey”, İngilizcede ise “thing” terimleriyle karşılanmaktadır. Ancak diğer bir grup problem ise kavramsal olup, Kant felsefesini anlamadaki güçlüklerden doğmaktadır. Örneğin, “Erscheinung” teriminin “B1984”de “görünüş” ve “fenomen” olarak değişmeli şekilde karşılanması bir anlam kayması meydana getirmektedir. Açılırsa, Kant’a göre, “[e]mpirik bir *Anschauung*’un belirlenmemiş *Gegenstand*’ına *Erscheinung* denir” (KRV, A 20/B 34). Bununla birlikte, yine Kant’a göre, “[e]rscheinungen, sofern sie als Gegenstände nach der Einheit der Kategorien gedacht werden, heißen Phaenomena” (KRV, A 249). Görüldüğü üzere “Phaenomena” ise, “Erscheinungen”in (“görünüşler”in) kategorilerin birliğine tâbi olan “Gegenstand”lar olarak düşünülmesine verilen isimdir.

4. Tartışma

Bir önceki bölümde ana hatlarında gösterilmeye çalışıldığı üzere, felsefe alanında karşılaşılan terim problemleri, yalnızca dil kaynaklı problemler olmayıp, aynı zamanda kavramsal, yani felsefi problemlerdir. İlk türdeki problemlere çözüm getirme, genel olarak felsefenin değil, dil biliminin işidir. İkinci türdeki problemler ise, uygulamada ne kadar farklı olursa olsun, esas olarak, felsefe açısından bir kavramsal irdeleme üzerinden çözülebilmelidir. Burada, terminolojik problemlerin felsefe açısından nasıl bir kavram çözümlenmesi üzerinden ele alınabileceği felsefe tarihi ile bağlar kurarak bir örnekle somutlaştırılmaya çalışılacaktır (Bununla birlikte söz konusu somutlaştırma girişimi, bir deneme olarak, ilgili fenomenin tüm veçhelerini değil, bir fakat temel bir veçhesini açmaya çalışacaktır). Tartışma için, Kant’ın ana terimlerinden biri, “Vermögen” terimi seçilmektedir. Terim, “KRV” ve “Prolegomena”nın Türkçe çevirilerinde “yeti” sözcüğü ile karşılanmaktadır. Bu terim üzerinden geliştirilecek çözümlemenin amacı, doğrudan doğruya Türkçe “yeti” teriminin bir karşılık olarak kullanılışını sorgulamak değil, böyle bir sorgulamanın zeminin nasıl tesis edilebileceğini belirlemek olacaktır.

Kant’ın eleştirel felsefesini kuran üç temel metin, *Kritik der reinen Vernunft* (“KRV”), *Kritik der praktischen Vernunft* (“KpV”) ve *Kritik der Urteilskraft* (“KU”) incelendiğinde, “Vermögen” teriminin iki temel anlamda ve bu temel anlamlar bağlamında da çeşitli

Bewußtsein” ifadesiyle tanımlanır (KRV, A 320/B 377). Bu bakımdan, iki terim arasındaki ontolojik düzey farkını Türkçedeki “tam” takısının vermesi mümkün değildir. Konu ile ilgili olarak ayrıca, *Bkz. Caygill 1995: “apperception” ve “perception” maddeleri.*

türemiş anlamlarda kullanıldığı görülmektedir (Terimin anlam katmanları için, ayrıca Bkz. Deleuze 1995: 39-47).

“KU”ya göre, insan “Seele”sinde üç ana “Vermögen” bulunmaktadır: “Erkenntnisvermögen”, “Gefühl der Lust und Unlust” ve “Begehrungsvermögen” Bu üç “Vermögen”, eğer “Autonomie”, diğer bir deyişle *a priori* ilkeler üzerinden belirlenirse “üst-düzey” (*Obere Erkenntnisvermögen*), ancak empirik ilkeler üzerinden belirlenirse de “alt-düzey” olarak adlandırılır. Kant felsefesinin esas amacı da, bu “üst-düzey” üç “Vermögen”in “Autonomie”sinin nasıl tesis edileceğini araştırmaktır (KU, 5: 196-198 & KU, 20: 245-246). Bu açıdan ilgili üçlü, Kant’ın eleştirel felsefesindeki üç temel yapıtta ana konudur: “Erkenntnisvermögen” *Kritik der reinen Vernunft*’un, “Gefühl der Lust und Unlust” *Kritik der Urteilskraft*’ın ve “Begehrungsvermögen” *Kritik der praktischen Vernunft*’un inceleme nesnesidir. Disiplinler bazında söylenirse de, bu üç temel “Vermögen” ve ilgili üç yapıt, sırasıyla, epistemoloji, estetik ve etiki tesis etmektedir. Felsefe tarihi ile ilgisinde düşünüldüğünde, bu anlamdaki “Vermögen”i, Platon’un, *Politeia* metninde, “psukhe”nin “pathos”ları olarak kavramsallaştırıldığı görülmektedir.¹ Platon’a göre, “psukhe”nin üç ana “pathos”u, sırasıyla, “epithumai”, “logistikon” ve “thumos”dur (*Politeia* 437b-441a). Bu çerçevede Platon “psukhe”nin bu üç “pathos”una, aynı zamanda “arkhe” adını da vermektedir (Bkz. Haşlakoğlu 1997). *Politeia* metninde bu üç “pathos” veya “arkhe”ye ait üç “arete” sunularak çözümlene bütünlüğe vardırılır: “epithumai”nin “arete”si “sophron”, “logistikon”un “arete”si “sophê” ve “thumos”un “arete”si ise “andreia”dır (*Politeia* 441c-442d). Şimdi, kavramsallaştırmasını esas olarak bilme faaliyeti merkezinde sürdüren Kant’a göre ise, sözü edilen üç “Vermögen”in işleyişi (*Ausübung*) her zaman “bilgi”de (*Erkenntnis*) temellenmese de, daima “Erkenntnisvermögen”de temellenir (KU, 20: 245). Diğer bir deyişle, “Seele”nin sözü edilen üç “Vermögen”i, kendileri de aynı zamanda birer “Erkenntnisvermögen” olan üç ayrı “Vermögen” üzerinden *a priori* belirlenim kazanır: “Erkenntnisvermögen”e saf ilkelerini veren “Verstand”, “Gefühl der Lust und Unlust”a saf ilkelerini veren “Urteilskraft” ve son olarak “Begehrungsvermögen”e saf ilkelerini veren “Vernunft”dur (KU, 5: 196-198 & KU, 20: 245-246).

Şimdi, buraya kadarki çözümlene açısından özetlendiğinde, Kant’da “Vermögen” terimi ilk olarak, Platon’la bağ kurularak söylenirse, “Seele”nin “pathos” veya “arkhe”si anlamında kullanılmaktadır (“Erkenntnisvermögen”, “Gefühl der Lust und Unlust” ve “Begehrungsvermögen”). Aynı zamanda bu “pathos” veya “arkhe”lerin, hem üst hem de alt düzey belirlenimleri olmakta; “Autonomie” anlamına gelen üst belirlenim, Kant’ın çözmeye çalıştığı problemi kurmaktadır. Kant, yine Platon’cu terimler üzerinden belirtilirse, bu üç “pathos” veya “arkhe”nin “arete”lerini, “Erkenntnisvermögen” ve bunun da üç ayrı “Vermögen”i merkezinde ele almakta, bu sondaki üçlü ise, “Vermögen” teriminin ikinci ana kavramsallaştırma bağlamını göstermektedir. Ancak, “Erkenntnisvermögen”in değişik veçheleri olan buradaki diğer üç “Vermögen”, bu konuyu araştıran ilgili metin *Kritik der reinen Vernunft*’a bakıldığında, farklı bir kavramsallaştırma içerisinde daha ele alınmaktadır.

Kant’a göre bilgimiz (*Erkenntnis*), “Gemüt”deki iki temel membadan (*Grundquelle*) doğmaktadır. Bunlardan ilki temsillerin kabul edilmesi (*die Vorstellungen empfangen*), yani izlenimlerin alıcılığı (*die Rezeptivität der Eindrücke*), diğeri de bu temsiller yoluyla

¹ Yine konu ile ilgili olarak, Thomas Aquinas’ın kullandığı alınmalıdır (Özellikle Bkz. *Summa Theologiae*, Ia. 84-89).

“potentia”, “virtus” ve “vis” terimleri dikkate

bir “Gegenstand”ı bilmek (*erkennen*) için kavramların kendiliğindenliği (KRV, A 50-51/B 75-76). Temsiller edinmek için, herhangi bir şekilde etkilendiği sürece “Gemüt”ün alıcılığına (*Rezeptivität*) “Sinnlichkeit”, kendinden temsil üretme “Vermögen”i veya bilgilerin kendiliğindenliği (*Spontaneität des Erkenntnisses*) ise “Verstand” olarak adlandırılmaktadır. Kant’a göre “Sinnlichkeit” ve “Verstand”dan biri diğerine tercih edilemez, çünkü aynı orada insan bilgisi için temeldirler (KRV, A 51-52/B 75-76). Şimdi, bu çerçevede “Vermögen”, “Gemüt”ün birbirinden farklı türde işlev gören biri edilgin diğeri etkin iki kaynağına verilen isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ikisi de birer “Vermögen” olan “Sinnlichkeit” ve “Verstand”, üst düzey üç “Vermögen” tarafından kuşatılmaktadır. “KRV”nin “A Dedüksiyonu”nda söz edildiği üzere, tecrübenin (*Erfahrung*) imkânının şartlarını taşıyan ve “Gemüt”ün de herhangi bir “Vermögen”inden türetilmeyecek olan, “Seele”nin üç temel “Fähigkeit” veya “Vermögen”i bulunmaktadır: “Sinn”, “Einbildungskraft” ve “Apperzeption”. “Sinn” yoluyla *a priori* olarak çeşitliliğin icmâl edilmesi (*die Synopsis des Mannigfaltigen a priori durch den Sinn*), “Einbildungskraft” yoluyla çeşitliliğin sentezi (*die Synthesis dieses Mannigfaltigen durch die Einbildungskraft*) ve aslî *Apperzeption* yoluyla da bu sentezin birliği (*die Einheit dieser Synthesis durch ursprüngliche Apperzeption*) sağlanır (KRV, A 94). Bu üç “Vermögen”in empirik olduğu kadar *a priori* veya transendental kullanımları da bulunmaktadır (KRV, A 115-116).¹

Görüldüğü üzere, ilgili bağlamda, “Sinn”, “Einbildungskraft” ve “Apperzeption”, “Seele”nin “Fähigkeit” veya “Vermögen”i olarak nitelenmekte, bunların “Gemüt”den türetilmeyeceği, dolayısıyla da “Gemüt”ün “Sinnlichkeit” ve “Verstand” olarak sınıflanan iki “Vermögen”ini zemin olarak öncelediği ifade edilmektedir. Bu açıdan, “Sinn”, “Einbildungskraft” ve “Apperzeption” anlamındaki üç “Vermögen”in mekânının “Seele”, oysa, “Sinnlichkeit” ve “Verstand”ın mekânının ise “Gemüt” olduğu anlaşılmaktadır (Bu belirlemeler aynı zamanda, Kant’ın bilme söz konusu olduğunda, “Seele” ve “Gemüt” arasında da düzey bakımından temel bir ayrım yaptığını göstermektedir).

Bu son çözümlene açısından yaklaşıldığında, “Erkenntnisvermögen” anlamındaki “Vermögen”in de biri *temel*, diğeri *türemiş* (diğer bir ifadeyle, tesise tâbi) iki ayrı tür “Vermögen” üzerinden kavramsallaştırıldığı netleşmektedir. Dahası, “KRV”nin bir bütün olarak irdelenmesi, “Sinnlichkeit” ve “Verstand” yanında, *türemiş* anlamındaki diğeri “Vermögen”leri de açığa çıkarmaktadır: “Anschauungsvermögen” (örneğin, KRV, B xvii; vd.), “Urteilkraft” (*Bkz.* KRV, “Die Analytik der Grundsätze”) ve “Vernunft” (örneğin, KRV, Axii, A11/B24; vd.) bunlardan bazılarıdır.

Felsefe tarihi ile ilgisinde değerlendirildiğinde, ister temel ister türemiş olsun, bilme ile ilgili bu anlamdaki “Vermögen”in de çeşitli şekillerde çözümlendiği görülmektedir. Örneğin, Aristoteles *Peri Psukhes* adlı metninde, “psukhe”nin çeşitli “dunamis”lerini, “aisthesis”, “phantasia”, “dianoia” ve “nous” (*Bkz.* özellikle 2. ve 3. Kitaplar); Descartes, *Regulae ad Directionem Ingenii* adlı Latince yazılmış metninde, “mens”in “facultas”larını

¹ Empirik açıdan bakılırsa “Sinn”, “Erscheinung”ları empirik olarak “algı”da (*Wahrnehmung*), “Einbildungskraft” “ilişkilendirme”de (*Assoziation*) ve “yeniden üretme”de (*Reproduktion*), “Apperzeption” ise yeniden üretilir “Erscheinung”ların aynılığını (*Identität*) “empirik bilinç”te ve dolayısıyla “tanıma”da (*Rekognition*) temsil eder (KRV, A 115). Fakat transendental açıdan bakılırsa da, saf “Anschauung” algıların tümlüğünün *a priori* zemini; “Einbildungskraft”ın saf sentezi ilişkilendirmenin *a priori* zemini; son olarak da saf “Apperzeption”, yani, “kendi”nin tüm olanaklı temsiller bakımından kuşatıcı aynılığı, empirik bilincin *a priori* zeminidir (KRV, A 115-116).

“sensus”, “phantasia”, “memoria”, “imaginatione” ve “intellectus” adı altında (Bkz. özellikle, 12. Kural) irdelemektedir.

A Kant Dictionary adlı çalışmasında Howard Caygill, felsefe açısından Almanca “Vermögen” teriminin, Yunanca “dunamis” ve Latince “facultas” terimlerinin çevirisi olduğunu belirtmektedir (Caygill 1995: “faculty” maddesi). Gerçekten de, Kant, eleştirel döneminin başlatıcısı kabul edilen *De mundi Sensibilis atque Intelligibilis Forma et Principiis* adlı Latince kaleme aldığı eserinde, ilgili bağlamdaki “Vermögen” terimi için “facultas” sözcüğünü kullanmaktadır.

Şimdi, bu son saptama ile birlikte genel bir değerlendirme yapılırsa, bir dildeki bir felsefe teriminin bir diğer dilde felsefi çözümleme açısından nasıl karşılanabileceği konusu şu şekilde netleşmektedir: Gösterilmeye çalışıldığı üzere, kaynak dildeki bir terime hedef dilde bir karşılık üretirken, felsefe açısından ilk koşul, kaynak dildeki terimin farklı anlam bağlantılarını, ilgili terimi kullanan filozofun sistemi içerisinde netleştirmektedir. Yukarıda, “Vermögen” teriminin iki anlam katmanı açılırken bu hususa işaret edilmiştir. İkinci olarak ise, felsefenin tarihsel bir etkinlik olduğu, diğer bir deyişle, filozofun kendinden önceki filozoflarla eleştirel bir tartışma içerisinde kendi sistemini oluşturduğunu göz önüne almak gerekmektedir. Bu son açıdan, Kant örneğinden devam edilirse, “Vermögen” terimine karşılık üretmek, aynı zamanda ilgili problem bağlamında tartışılan “pathos”, “dunamis”, “potentia”, “facultas” ve benzeri terimlere de bir karşılık üretmek anlamına gelmektedir. Son olarak söylemek gerekirse, her iki koşul açısından düşünüldüğünde, bir felsefe teriminin çevirisi, sadece bir dildeki bir sözcüğün bir başka dile çevirisi değil; esas olarak, ilgili fenomenin/problemin felsefe tarihi ile ilgisinde bir dilde –burada Türkçede– nasıl anlaşılabilirliği, diğer bir ifadeyle kavramsallaştırılabilirliği problemi olarak ortaya çıkmaktadır.¹

¹ Bu çalışma, “Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu” tarafından desteklenen “UAP(F)-2010/30” numaralı “Immanuel Kant Felsefesinin Temel Terimlerinin Türkçede Karşılanması Üzerine Disiplinlerarası Bir Çalışma” başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

Referanslar

- Aquinas, Thomas (2006). *Summa Theologiæ*, volume 12 (Ia. 84-89), Latin text and English translation, ed. & trans. by Paul T. Durbin, USA: Cambridge University Press.
- Aristotle (1957). *On the Soul*, trans. by W. S. Hett, Harvard: Loeb Classical Library.
- Baç, Murat (2010). “Bilgi ve Varlık Alanlarında Yeni-Kantçılık ve Nesnellik Sorunu”, *Bilgi Felsefesi*, ed. Betül Çotuksöken & Ahu Tunçel, ss. 177-193, İstanbul: Heyamola Yayınları [Baç2010].
- Caygill, Howard (2000). *A Kant Dictionary*, USA: Blackwell Publishing.
- Deleuze, Gilles (1995). *Kant’ın Eleştirel Felsefesi*, çev. Taylan Altuğ, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Deleuze, Gilles (2007). *Kant Üzerine Dört Ders*, çev. Ulus Baker, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi [Baker2007].
- Descartes, Rene (1985). *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. 1, trans. by J. Cottingham, R. Stoothoff & D. Murdoch, USA: Cambridge University Press.
- Duralı, Ş. Teoman (2010a). *Aklın Anatomisi. Salt Aklın Eleştirisi’nin Teşrihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları [Da2010].
- Duralı, Ş. Teoman (2010b). “Kant İstılâhları Fihristi”, *Aklın Anatomisi. Salt Aklın Eleştirisi’nin Teşrihi*, ss. 209-215, İstanbul: Dergâh Yayınları [Df2010].
- Çitil, Ahmet Ayhan (2002). “Kant’ın Transandantal Felsefesinde *Schein* Kavramının *Sinn* ve *Bedeutung* Kavramlarıyla Temellendirilmesi”, *FelsefeLogos*, 19: 87-97 [Çitil2002].
- Gözkân, H. Bülent (2002). “Kant’ın Metafizik ve Akıl Eleştirisi Üzerine”, *Yeditepe’de Felsefe*, 1: 21-79 [Gözkân2002].
- Haşlakoğlu, Oğuz (1999). *Techne in Plato’s Thought*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heidegger, Martin (2010). “Kant’ın Varlık Tezi”, *Heidegger*, çev. Özgür Aktok, ed. Özgür Aktok & Metin Bal, ss. 76-107, Ankara: Doğu Batı Yayınları [Aktok2010].
- Kant, Immanuel. *Immanuel Kants gesammelte Schriften*. Hrsg.: Bd. 1-22 Preussische Akademie der Wissenschaften, Bd. 23 Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, ab Bd. 24 Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Berlin 1900ff.
- Kant, Immanuel (1935). *Kant’tan Parçalar*, çev. Emin Erişirgil, İstanbul: Devlet Basımevi [E1935].
- Kant, Immanuel (1972). “Saf Aklın Eleştirisi. İkinci Giriş”, çev. Tuncar Tuğcu, *Felsefe Dergisi*, 1: 13-29 [T1972].
- Kant, Immanuel (1978). “Analitik ve Sentetik Yargıların Ayrımı Üstüne”, çev. Ömer Naci Soykan, *Felsefe Dergisi*, 5: 59-61 [S1978].
- Kant, Immanuel (1983). *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena*, çev. İoanna Kuçuradi & Yusuf Örnek, Ankara: Hacettepe

Üniversitesi Yayınları; 2. Baskı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1995 [TFK1983].

Kant, Immanuel (1984a). “Saf Aklın Eleştirisi’ne Önsöz”, çev. Akın Etan & Attilâ Erdemli, *Felsefe Arkivi*, 24: 213-220 [EE1984].

Kant, Immanuel (1984b). “Katkısız Aklın Eleştirisi / Birinci Basım İçin Önsöz (1781)”, çev. Nejat Bozkurt, *Seçilmiş Yazılar*, ss. 45-52, İstanbul: Remzi Kitabevi [B1984].

Kant, Immanuel (1984c). “Katkısız Aklın Eleştirisi / İkinci Basım İçin Önsöz (1787)”, çev. Nejat Bozkurt, *Seçilmiş Yazılar*, ss. 53-71, İstanbul: Remzi Kitabevi [B1984].

Kant, Immanuel (1984d). “Katkısız Aklın Eleştirisi / Giriş (İkinci Basım)”, çev. Nejat Bozkurt, *Seçilmiş Yazılar*, ss. 73-89, İstanbul: Remzi Kitabevi [B1984].

Kant, Immanuel (1992). *Critique of Pure Reason*, trans. by Norman Kemp Smith, Macmillan.

Kant, Immanuel (1993). *Arı Usun Eleştirisi*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi [Y1993].

Kant, Immanuel (1996). *Critique of Pure Reason*, trans. by Werner S. Pluhar & Patricia W. Kitcher, Hackett Publishing.

Kant, Immanuel (1999). *Critique of Pure Reason*, ed. & trans. by Paul Guyer & Allen W. Wood, Cambridge University Press.

Kant, Immanuel (2000). *Critique of the Power of Judgement*, trans. by Paul Guyer & Eric Matthews, Cambridge University Press.

Kant, Immanuel (2010). “‘Salt Aklın Eleştirisi’nin Özet Tercümesi İle Yorumu’”, çev. Ş. Teoman Duralı, *Aklın Anatomisi. Salt Aklın Eleştirisi’nin Teşrihi*, ss. 131-200, İstanbul: Dergâh Yayınları [D2010].

Kovanlıkaya, Aliye (2006). “Kant’ta Aklî Görünümün İptâline Dair”, *Immanuel Kant. Muğla Üniversitesi Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, ss. 77-83, Ankara: Vadi Yayınları [Kovanlıkaya2006].

Plato (1997). *Complete Works*, edited, with introduction and notes, by John M. Cooper, associate editor D. S. Hutchinson, Hackett Publishing.

Türkyılmaz, Çetin (2004). “Heidegger’in ‘Ontoloji Tarihi’nde Kant Felsefesinin Yeri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21: 165-181 [Türkyılmaz2004].

Yalçın, Şahabettin (2003). “Kant’ta Matematiğin Felsefi Temelleri”, *Felsefe Dünyası*, 37: 128-143 [Yalçın2003].

Wood, Allen W. (2009). *Kant*, çev. Aliye Kovanlıkaya, Ankara: Dost Kitabevi [Kovanlıkaya2009].